

Liberalismul după 1989

15 ANI DE LIBERALISM POSTCOMUNIST ÎN ROMÂNIA

Cristian Preda

Liberalismul din România postcomunistă și-a organizat cariera în jurul Partidului Național Liberal. După 1989, acest nume acoperă rezultatul unei operațiuni de reinventare istorică. Nu este singura: Partidul Național Țărănesc – Creștin și Democrat (PNȚCD), ca și Partidul Social-Democrat Român (PSDR) sunt tot resuscitări ale tradiției politice românești, cu precădere ale celei interbelice. Apariția celor trei formațiuni a fost, de fapt, răspunsul organizațional cel mai coerent dat succesorilor direcți ai Revoluției din decembrie, grupați inițial în Frontul Salvării Naționale și, ulterior, în partidele care s-au reclamat de la Revoluție. Refacerea partidelor istorice a fost un răspuns coerent în intenție, dar și fragil prin efectele sale.

Mai mult poate decât PNȚCD și PSDR, PNL a ilustrat precaritățile acestei formule politice. Într-adevăr, soluția liberală a fost contestată „din interior” foarte devreme, fracționarea acestei familii politice precedând și întrecând în amploare divizarea social-democraților și, respectiv, a creștin-democraților; apoi, opțiunile politice și strategice ale PNL au fost volatile; în fine, personalul său politic a fost foarte instabil. Cu toate acestea, PNL a rămas reperul principal al definirii și poziționării liberale în România postcomunistă. Vom urmări, de aceea, istoria postdecembristă a liberalismului românesc folosind drept referințe esențiale evoluția și opțiunile Partidului Național Liberal¹.

1. Reinventarea PNL și dinamica organizațională liberală

Reinventarea Partidului Național Liberal s-a produs pe 22 decembrie 1989. Ea a fost consemnată de unul dintre militanții liberali care au supraviețuit regimului comunist: este vorba despre Dan A. Lăzărescu, care, în stilul său inconfundabil, fixa momentul re-apariției PNL pe scena politică amestecând detaliul istoric de maximă precizie și conjuncturile despre mersul general al lumii: „Pe baza anumitor informații cu caracter secret obținute la Paris la mijlocul lunii septembrie 1989, pe când participam la un mare congres istorico-juridic cu tema *La Révolution et le droit*, informații pe tema obligației asumate de către Președintele Gorbaciov de a elimina până la sfârșitul anului 1989 cele din urmă patru regimuri totalitare din țările satelite, în ordinea următoare:

¹ O primă variantă a acestui text a apărut ca postfață la volumul Pascal Delwit (editor), *Liberalisme și partide liberale în Europa*, traducere din franceză de Radu Carp, Alexandra Ionescu, Filon Morar, Cristian Preda, Camelia Runceanu, Silvia Marton și Miruna Tătaru-Cazaban, București, Editura Humanitas, 2003, p. 326-348. Textul a fost substanțial modificat, luând în seamă evoluțiile din anii 2003-2005.

Honecker, Hussak, Jivkov și Ceaușescu, revenit la București, m-am strădui cu mare prudență să reiau contactul cu foștii mei colegi de detenție liberali și, în după-amiaza zilei victoriei revoluției (22 decembrie 1989), am primit vizita colegilor Nicolae Enescu și Sorin Botez, în apartamentul meu recent de pe Bulevardul Ana Ipătescu (azi revenit la vechiul nume de Lascăr Catargiu). Am hotărât alcătuirea unui comitet în vederea reconstituirii grabnice a istoricului partid Național-Liberal, comitet completat până la 25 decembrie 1989 cu încă nouă nume în afara primelor trei și anume: (4) Radu Vălsănescu, fostul secretar al lui Dinu Brătianu, decedat în 1990; (5) Inginer Barbu Negoescu, cel de pe urmă reprezentant al Parlamentului liberal din 1933-1937 – decedat în 1995; (6) doamna Sanda Tătărescu-Negroponce; (7) I. V. Săndulescu; (8) Nicolae Teodorescu; și patru liberali din străinătate: (9) doamna Ioana Gheorghe I. I. C. Brătianu; (10) Radu Câmpeanu; (11) Dinu Zamfirescu și (12) Șerban Orăscu, acesta din urmă refuzând să-și părăsească importanta funcție de la postul de radio Free Europe, pe atunci cu sediul la München”².

Reapariția liberalismului în România a urmat însă un parcurs mult mai accidentat decât lasă să se înțeleagă fragmentul de mai sus. Din 1990 în 2005, istoria liberală a fost dominată de ceea ce Albert Hirschman numea „contestare”, „abandon” și, mai rar, „loialitate”³; cele trei atitudini, pe care Hirschman le considera răspunsuri tipice date „crizei” organizațiilor, s-au dovedit a fi adevărate tipare comportamentale ale unei „renașteri”, acționând simultan în câmpul politicii liberale. Relațiile dintre aceste trei atitudini au născut, de aceea, mai degrabă haos decât ordine. Nu atât „pluralismul”⁴, cât *dezordinea* caracterizează istoria liberalilor după 1989.

Dinamica organizațională este, în consecință, aproape ininteligibilă. Organizarea, divizarea și coalizarea s-au suprapus în timp, s-au înlănțuit și s-au stimulat reciproc. Cronologia evenimentelor creează, de aceea, o anumită perplexitate. Ea poate fi depășită dacă urmărim dinamica organizațională după cele patru mari fracturi care au structurat-o în primii 15 ani după căderea comunismului:

- Fractura *istorică* sau clivajul *tradiție vs tranziție*;
- Fractura *identitară* sau clivajul *politic vs civic*;
- Fractura *organizațională* sau clivajul *separare vs unificare*;
- Fractura *strategică* sau clivajul *liberal vs anticomunist*.

Fractura *istorică* separă voința de a relua tradiția (în primul rând cea interbelică) și, respectiv, tentația de a defini un partid „ancorat” în actualitatea tranziției. PNL, Uniunea Liberală Brătianu (ULB) și Partidul Național Liberal Câmpeanu (PNLC) ilustrează prima tendință, în vreme ce Partidul Național Liberal Convenția Democratică (PNLCD), Partidul Alianței Civice (PAC) sau Partidul Național Liberal Aripa Tânără (PNLAT) pe cea de-a doua.

Fractura *identitară* distinge grupurile liberale care caută o definiție pur politică a liberalismului (PNL, PNLCD sau PNLAT) de cele care au căutat să adauge identității politice o dimensiune civică (PAC, apărut în 1991, sau Grupul civic liberal creat în 1993).

² Dan A. Lăzărescu, *Introducere în istoria liberalismului european și în istoria Partidului Național Liberal din România*, București, Editura Viitorul Românesc, 1996, p. 136. Detalii în Dan A. Lăzărescu, *Confesiuni, dialoguri* realizate de Radu Țoancă, Timișoara, Editura Hestia, f.l., 1997, p. 220-225.

³ Albert O. Hirschman, *Abandon, contestare și loialitate*, traducere de Radu Carp, Laura Cucu și Simona Pop, București, Editura Nemira, 1999.

⁴ Avem în vedere aici teza susținută de Sonny Perseil în *Liberal la plural*, București, Editura Libertés, 2000.

Fractura *organizațională* îi distinge pe liberalii care au dorit separarea sau fărâmițarea de cei care au vrut unificarea sau reunirea forțelor liberale într-un singur partid sau pol. În momentul apariției, fiecare partid liberal a asumat cea dintâi opțiune, pentru a ajunge, apoi, mai încet sau mai repede, la cea de-a doua: astfel, PNLAT, creat în iulie 1990, își afirmă voința de unificare în februarie 1993, când alcătuiește împreună cu două grupuri din PNLCD și din PNL, o nouă formațiune, Partidul Liberal 93 (PL 93); Noul Partid Liberal (NPL), creat în iulie 1992, fuzionează cu PNL după 7 luni; PAC a acceptat unificarea cu PNL abia în 1998, după ce mizase pe o alianță cu acest partid, apoi și cu PL 93 și PNLCD în cadrul Alianței Civic Liberale (iulie 1994-martie 1995), pentru ca la alegerile din 1996 să constituie o coaliție liberală restrânsă (cu PL 93); PNLC, format prin desprinderea de PNL în martie 1995, caută unificarea plecând de la ULB (august 1996), apoi de la PNLCD și PL 93 în cadrul Uniunii Naționale Liberale (decembrie 1996), pentru ca, după un nou eșec integraționist (Federația Liberală care asocia PNLC cu Partidul Liberal Creștin în martie 1998), să participe la alegerile din 2000 singur pe liste; în fine, PNLCD, format în aprilie 1992, se alătură Alianței Civic Liberale (în decembrie 1994), apoi, după alegerile din 1996, Uniunii Naționale Liberale, pentru a se diviza apoi el însuși.

Fractura *strategică* se referă la participarea la alegeri și ea împarte familia liberală în două tabere: cea care mizează pe constituirea unui pol sau a unei grupări/alianțe pur liberale, respectiv tabăra care „topește” opțiunea liberală într-un proiect mai larg. Acest proiect integraționist a purtat inițial numele Convenția Democratică din România (privită ca o „coaliție anticomunistă”, ca „tabăra democrației” sau ca expresia unei „opțiuni europene”), pentru a îmbrăca, după 2002, forma Alianței Dreptate și Adevăr (D. A.). În prima categorie de opțiuni intră, în 1992, PNL și NPL; în 1996: PAC și PL 93 (grupate în Alianța Națională Liberală), ca și PNLC și ULB (grupate în Alianța Național-Liberal Ecologistă); în fine, în 2000, PNL alege să se prezinte din nou singur în fața electoratului, ca un *pol* liberal, care adunase în ultimii doi ani energiile celor care îl contestaseră vehement de-a lungul tranziției; categoria „integraționiștilor” evoluează și ea în timp: aici intră mai întâi PNL, din momentul constituirii Convenției Naționale pentru Instaurarea Democrației (CNID) și a Convenției Democratice din România (CDR) până în aprilie 1992, când partidul lui Câmpeanu părăsește alianța anticomunistă; apoi, la alegerile din 1992, PNLCD și PAC se integrează în CDR; în 1996, PNL și PNLCD participă la alegeri ca parte a CDR, în timp ce PAC și PL 93 constituie o coaliție separată, după ce părăsiseră CDR în martie 1995; în fine, în iulie 2000, PNL părăsește din nou Convenția. Crearea Alianței D. A., fruct al cooperării PNL cu Partidul Democrat, a trezit inițial reacții de respingere; așa s-a întâmplat și cu proiectul fuziunii dintre PNL și PD, lansat în iulie 2004 și reluat în ianuarie 2005 de către Valeriu Stoica, proiect care are ca miză nu doar contrabalansarea electorală a PSD, ci și afilierea la Partidul Popular European a centrului-dreapta din România⁵.

Se adaugă acestor fracturi facționalismul care afectează „în interior” diversele formațiuni liberale: aripa Quintus și aripa Câmpeanu s-au confruntat în sânul PNL din 1993 în 1995, aripa Popovici și aripa Cervenii și-au disputat conducerea PNLCD în 1996-1997, tot așa cum în 2002 aripa Patriciu s-a opus grupării Stoica în cadrul PNL. În fine, trebuie menționat că numele „liberal” a fost suficient de atrăgător pentru a stimula câteva formațiuni politice minuscule să se reclame de la el: de la alegerile din 1990 până

⁵ Transformat într-o moțiune depusă de inițiatorul său în cadrul Congresului din 4-5 februarie 2005, acest proiect a fost respins de către membrii PNL: doar 84 din cei 1296 de delegați au votat în favoarea lui.

la cele din 2000, s-au prezentat de fiecare dată în fața alegătorilor cel puțin patru partide sau alianțe care au asumat o referință la liberalism.

Numărul formațiunilor liberale s-a redus simțitor abia în perioada 1998-2000, când PNL a reușit să absoarbă trei dintre concurenții săi (PAC, PNLCD și PL 93). Cu toate acestea, la alegerile din 2000, PNL era încă în competiție cu alte trei forțe care se revendicau de la liberalism, dirijate de actori politici angrenați de-a lungul întregii perioade postrevoluționare în „cearta liberalilor”: Radu Câmpeanu, Ion I. Brătianu și Niculae Cerweni. Merită remarcat faptul că toți acești trei concurenți au căutat – pentru a-și consolida opoziția față de PNL – o apropiere de Partidul România Mare sau de formațiuni minuscule precum Partidul Ecologistii (condus de Victor Eduard Gugui) sau Partidul Român pentru Noua Societate (condus de Victor Voichiță). După alegerile din 2000, PNL a reușit să absoarbă alte trei formațiuni: în ianuarie 2002, liberalii au înghițit un partid inventat sub semnul celei de-a „treia căi”, dar care și-a descoperit până la urmă o identitate social-liberală (Alianța pentru România); în 2003, s-au topit în PNL două alte formațiuni: Uniunea Forțelor de Dreapta și PNL Câmpeanu⁶.

2. Evoluția rezultatelor electorale ale liberalilor (1990-2004)

Evoluția electorală a PNL îl descrie ca pe un partid mic: la cele cinci alegeri organizate din 1990 în 2004, PNL a adunat în medie 8% din voturile pentru Cameră și circa 9% din opțiunile pentru Senat. Cu o medie de 37 de deputați și 16 senatori, Partidul Național Liberal a deținut, tot în medie, în cele patru Parlamente în care a trimis reprezentanți, o pondere de 10,64% în Camera inferioară și de 12% în cea superioară. Diferența de procentaje dintre scoruri și mandate este efectul aplicării formulei electorale: PNL a fost avantajat de această formulă în medie cu 2,5-3 procente, așa cum rezultă din tabelul 1.

Tabelul 1
Evoluția electorală a PNL (%) în 1990-2004⁷

PNL		1990	1992	1996	2000	2004	Media
Voturi	Cameră	6,41	2,63	6,18	6,89	17,90	8,00
	Senat	7,06	2,10	11,18	7,47	18,15	9,19
Mandate	Cameră	7,30	-	7,28	8,69	19,28	10,64
	Senat	7,06	-	11,18	9,28	20,44	12,00

Ceea ce este particular pentru strategia electorală a PNL este faptul că el a obținut aceste rezultate candidând de trei ori pe liste proprii (în 1990, 1992 și 2000, a doua oară ratând intrarea în Parlament) și de două ori, în 1996 și 2004, pe listele unor alianțe, mai precis ale coaliției câștigătoare din 1996 (CDR) și ale coaliției care a ocupat locul al doilea la legislative în 2004 (Alianța D. A. PNL-PD).

Tabelul 2 arată că, exceptând Uniunea Liberală Brătianu, care a câștigat în 1990 un mandat de deputat, celelalte grupări liberale, altele decât PNL, nu au obținut mandate

⁶ Pentru date suplimentare, v. infra, secțiunea despre rezultatele electorale și anexa Cronologie liberală (1990-2005).

⁷ Pentru efectele formulei electorale, v. Cristian Preda, *România postcomunistă și România interbelică*, București, Editura Meridiane, 2002, p. 25-29. În tabel, scorurile din 1996 și din 2004 au fost calculate luând în seamă scorurile CDR, respectiv D. A. și ponderea PNL în cadrul acestor alianțe. În 1992, PNL a ratat intrarea în cele două camere.

de deputați sau de senatori decât pe listele CDR: așa au stat lucrurile cu PNLAT și PAC în 1992, cu PNLCD în 1992 și 1996.

Tabelul 2
Deputați și senatori liberali în 1990-2004⁸

	1990-1992		1992-1996		1996-2000		2000-2004		2004-2008	
	CD	S	CD	S	CD	S	CD	S	CD	S
PNL	29	9			25*	16*	30	13	64**	28**
ULB	1									
PNLAT			11*	1*						
PNLCD			3*	4*	5*	5*				
PAC			13*	7*						
TOTAL	30	9	27	12	30	21	30	13	64	28

De fapt, formulele politice liberale constituite ca alternativă la PNL sau CDR au fost eșecuri electorale de proporții. Scorurile obținute în 1992 de Noul Partid Liberal sau în 1996 de Alianța Națională Liberală (care regrupa PAC și PL 93), de Alianța Național-Liberală Ecologistă (care includea PNLC, ULB și un mic partid ecologist) sunt perfect comparabile cu scorurile obținute pe liste proprii de grupări minuscule ca ULB sau PNLC, dar și cu scorurile unor partide aproape complet lipsite de notorietate, dar care au integrat în denumirea lor trimiterea explicită la liberalism sau la principiile sale: Partidul Liberal (al Libertății) din România, Partidul Liberal Monarhist din România, Partidul Micilor Proprietari și al Liberei Inițiative din România, Partidul Liberal Creștin (PLC – condus de Radu Ciuceanu), sau Partidul Liberal Democrat din România (PLDR – condus de Nicolae Cerveni)⁹. Tabelul 3 înfățișează situația voturilor acordate, în perioada 1990-2000, liberalilor de toate nuanțele, cu excepția PNL.

Tabelul 3
Voturi liberale non-PNL (%) în 1990-2000¹⁰

Partid	1990	1992	1996	2000
Uniunea Liberală Brătianu	0,27	0,51		0,03
Partidul Liberal (al Libertății) din România	0,15			
Noul Partid Liberal		0,58		
Partidul Liberal Monarhist din România		0,36		
Partidul Micilor Proprietari și al Liberei Inițiative din România		0,01		
Alianța Națională Liberală			1,57	
Alianța Națională Liberală Ecologistă			0,79	
Partidul Liberal Creștin			0,08	
Partidul Național Liberal Câmpeanu				1,40
Partidul Liberal Democrat Român				0,45

⁸ Datele cu asterisc indică mandatele obținute în cadrul unor alianțe electorale (CDR în 1992 și 1996, D. A. în 2004).

⁹ Nu am inclus în această listă Partidul Liber-schimbist, creat în 1990 de Ștefan Cazimir, întrucât departe de a invoca principiul liberului schimb, referința din titlul partidului ironiza – în tradiție caragialiană – valorile liberalismului. Partidul lui Cazimir a obținut 0,34% în 1990 și 0,11 la alegerile din 1992.

¹⁰ Scorurile din tabel sunt cele obținute la Camera Deputaților.

În ciuda acestei situații de dezechilibru, PNL a fost concurat de alte formațiuni liberale și la alegerile din 2000. Pentru un partid mic, această dispersare contează foarte mult, așa cum reiese din tabelul 4, care indică numărul de voturi acordate liberalilor la testul electoral din 2000.

Tabelul 4
Voturi liberale la alegerile din 2000

Partid	Camera Deputaților	Senat
PNL	747.263	814.381
PNLC	151.518	133.018
PLDR	52.497	61.234
ULB	3.760	7.373

Faptul că scorurile obținute împreună de PNLC, PLDR și ULB reprezentau în 2000 circa un sfert din voturile date PNL explică dorința acestui partid de a realiza unificarea completă a familiei liberale. În 2004, pentru prima dată după căderea comunismului, PNL nu a mai fost concurat de o altă forță liberală. Dar – trebuie adăugat – PNL a fost el însuși „ascuns”, la acest scrutin, sub eticheta unei coaliții, Alianța Dreptate și Adevăr PNL-PD.

Anul 2004 a reprezentat un moment de vârf al istoriei electorale liberale din România. Alegerile locale și cele generale (legislative și prezidențiale) din acest an au adus o creștere electorală semnificativă a liberalilor, PNL fiind de altfel singurul partid de centru-dreapta care mai dispune de un sprijin public la scară națională.

În iunie 2004, la alegerile locale, PNL a obținut aproape 1,5 milioane de voturi, care i-au adus 443 de mandate de primar¹¹ (14% din totalul pe țară), 281 mandate de consilieri județeni (19,5% din total) și 7.037 de mandate de consilieri locali (cca. 17,5% din total). Distribuția teritorială a voturilor și mai ales a mandatelor este foarte interesantă: luând în seamă alegerile pentru consiliile județene, observăm că PNL are consilieri județeni în toate circumscripțiile administrative, mai puțin în Covasna și Harghita. Alianțele făcute în cadrul consiliilor județene, în vederea alegerii „executivelor” acestor organe de administrație locală au condus la crearea unui număr foarte mare de formule politice, PNL asociindu-se, în lipsa unor parteneri de centru-dreapta, cu forțe de stânga foarte diverse. Astfel, îi regăsim pe liberali în majorități bicolore cu PSD în Gorj, dar și cu PD în București și Brașov, în câteva coaliții tricolore – cu PD și PUR (în Galați, Hunedoara și Alba), dar și cu PD și PRM în Maramureș, Tulcea și Caraș-Severin – și, în sfârșit, într-o alianță cvadripartită (cu PD, PUR și PRM) în Buzău și Călărași. Cooperările realizate de PNL cu partidele de centru-dreapta în vederea constituirii unor majorități la nivelul județelor au fost foarte limitate ca număr: regăsim astfel o cooperare a PNL și UDMR cu PD în județele Arad și Cluj și o cooperare a PNL și PNȚCD cu PD în Timiș. Aceste formule sunt, de fapt, bazate pe solidaritatea PNL-PD, alianță care și-a atras parteneri din UDMR, respectiv PNȚCD.

La alegerile generale, situarea politică a partidelor a fost radical schimbată datorită asocierii la nivel național a PNL cu PD în cadrul Alianței D. A. PNL-PD. Rezultatele de la alegerile generale au confirmat în mare măsură evoluțiile de la cele locale.

¹¹ La acestea trebuie adăugate și cele trei mandate de primar de sector din București, contabilizate separat de Biroul Electoral Central.

PNL și-a păstrat poziția dominantă în zona de centru-dreapta, obținând 64 de mandate la Camera deputaților (cca. 19% din total) și 28 de mandate la Senat (cca. 20% din total), adică dublu față de 2000. La Președinție, PNL a optat pentru susținerea liderului social-democrat (Traian Băsescu), ieșit învingător în al doilea tur de scrutin în fața altui social-democrat (Adrian Năstase).

3. Rolul liberalilor în guvernare și în opoziție

Dacă ponderea parlamentară restrânsă din anii 1990-2000 explică rolul liberalilor în cabinetele postdecembriste, durata participării lor la guvernare nu se află în relație directă cu influența pe care PNL a avut-o în Parlament.

Într-adevăr, PNL a avut reprezentanți în cinci din cele șapte cabinete formate între mai 1990 și decembrie 2004:

- în ultima parte a guvernării Petre Roman (16 aprilie-15 octombrie 1991, 183 de zile);
- în guvernul Theodor Stolojan (16 octombrie 1991-18 noiembrie 1992, adică 399 de zile) și
- în cele trei guverne de coaliție CDR-USD-UDMR: Victor Ciorbea (12 decembrie 1996-15 aprilie 1998, adică 490 de zile), Radu Vasile (16 aprilie 1998-13 decembrie 1999, în total 616 zile) și Mugur Isărescu (14 decembrie 1999-28 decembrie 2000, adică 380 de zile).

De la învestirea guvernului Roman rezultat din primele alegeri libere (29 iunie 1990) și până la 28 decembrie 2004, PNL s-a aflat la putere vreme de 2.068 de zile și în opoziție 3.236 de zile. În ciuda acestui raport mai degrabă bun pentru un partid mic, rolul PNL în guvernare a fost minor. Partidul Național Liberal a deținut totuși câteva portofolii importante, în primul rând Justiția (Mircea Ionescu-Quintus în 1991-1992 și Valeriu Stoica în 1996-2000).

Celelalte partide liberale au avut o prezență guvernamentală mult mai discretă: PNLAT a avut un ministru în cabinetul Roman (Dinu Patriciu), iar PNLCD a avut un ministru în guvernul Ciorbea (Sorin Stănescu).

Trebuie adăugat că în perioada 1990-1992 liberalii din diverse facțiuni au fost asociați la guvernare, în posturi de secretari de stat fără rang de ministru. Este vorba despre: Ion I. Brătianu (Uniunea Liberală Brătianu, secretar de stat la Agenția Română pentru Promovarea Investițiilor și Asistenței Economice Internaționale, 25 iulie-4 octombrie 1990), Radu Boroianu (PNLAT, secretar de stat la Ministerul Culturii, 20 mai-30 decembrie 1991), Viorel Cataramă (PNLAT, secretar de stat la Ministerul Comerțului și Turismului, 5 august-29 octombrie 1991) și Ionel V. Săndulescu (PNL, secretar de stat la Ministerul de Externe, 26 octombrie 1991-4 decembrie 1992).

În primii 15 ani ai postcomunismului, România nu a avut parte de un prim-ministru membru al PNL. Până la formarea cabinetului Călin Popescu-Tăriceanu, pe 28 decembrie 2004, cea mai înaltă responsabilitate în stat deținută de liberali i-a revenit lui Mircea Ionescu-Quintus, președinte al Senatului între decembrie 1999 și decembrie 2000. La începutul tranziției, în 1990, din 13 februarie până la reunirea primului Parlament ales, Radu Câmpeanu, președinte PNL, a fost vice-președinte al Consiliului Provizoriu de Uniune Națională. În fine, Călin Popescu-Tăriceanu (în guvernul Victor Ciorbea) și Valeriu Stoica (în guvernele Radu Vasile și Mugur Isărescu) au avut rang de ministru de stat.

Tabelul 5
 Miniștri liberali (1990-2000)¹²

Nume și prenume	Apartenență politică	Ministerul	Cabinet	Perioada
Mihnea Marmeliuc	PNL	Muncii și Protecției Sociale	Petre Roman	30.04.1991-15.10.1991
Dinu Patriciu	PNLAT	Lucrărilor Publice și Amenajării Teritoriului	Petre Roman	30.04.1991-15.10.1991
Mircea Ionescu-Quintus	PNL	Justiției	Theodor Stolojan	16.10.1991-18.11.1992
George Danielescu	PNL	Economiei și Finanțelor	Theodor Stolojan	16.10.1991-18.11.1992
Emil Tokacs*	PNL	Învățământului și Științei	Theodor Stolojan	16.10.1991-18.11.1992
Călin Popescu-Tăriceanu	PNL	Industriei și Comerțului	Victor Ciorbea	12.12.1996-05.12.1997
Valeriu Stoica	PNL	Justiției	Victor Ciorbea	12.12.1996-17.12.1998
Sorin Pantîș	PNL	Comunicațiilor	Victor Ciorbea	12.12.1996-17.12.1998
Sorin Stănescu	PNLCD	Tineretului și Sportului	Victor Ciorbea	12.12.1996-05.12.1997
Radu Boroianu*	PNL	Informații Publice	Victor Ciorbea	12.12.1996-05.12.1997
Crin Antonescu	PNL	Tineretului și Sportului	Victor Ciorbea	05.12.1997-17.04.1998
Sorin Botez*	PNL	Informații Publice	Victor Ciorbea	05.12.1997-17.04.1998
Anton Ionescu	PNL	Transporturilor	Victor Ciorbea	11.02.1998-17.04.1998
Valeriu Stoica**	PNL	Justiției	Radu Vasile	17.04.1998-22.12.1999
Traian Remeș	PNL	Finanțelor	Radu Vasile	17.04.1998-22.12.1999
Sorin Pantîș	PNL	Comunicațiilor	Radu Vasile	17.04.1998-17.12.1998
Crin Antonescu	PNL	Tineretului și Sportului	Radu Vasile	17.04.1998-22.12.1999
Radu Stroe*	PNL	Secretar general al guvernului	Radu Vasile	18.04.1998-22.12.1999
Valeriu Stoica	PNL	Justiției	Mugur Isărescu	22.12.1999-28.12.2000
Traian Remeș	PNL	Finanțelor	Mugur Isărescu	22.12.1999-28.12.2000
Crin Antonescu	PNL	Tineretului și Sportului	Mugur Isărescu	22.12.1999-28.12.2000
Radu Stroe	PNL	Secretar general al guvernului	Mugur Isărescu	22.12.1999-28.12.2000

* Secretar de stat, ministru-delegat sau secretar general al guvernului membru în cabinet.

** Interimar la Ministerul Sănătății în perioada 24 iunie-10 iulie 1998 și la Ministerul Cercetării și Tehnologiei în perioada 30 octombrie 1998-17 decembrie 1999.

¹² Sursele folosite pentru alcătuirea tabelului: Stelian Neagoie, *Istoria guvernelor României, de la începuturi – 1859, până în zilele noastre – 1999*, București, Editura Machiavelli, 1999, p. 257-316; Marius Tudor, Adrian Gavrilescu, *Democrația la pachet. Elita politică în România postcomunistă*, București, Editura Compania, 2002, p. 285-324.

În guvernul format la sfârșitul anului 2004, PNL deține, în afara șefiei cabinetului, șase portofolii de ministru – externe (Mihai-Răzvan Ungureanu), apărare (Teodor Atanasiu), finanțe (Ionuț Popescu), agricultură (Gheorghe Flutur), sănătate (Mircea Cintează) și cultură (Mona Octavia Muscă), ca și alte trei posturi de ministru-delegat – pentru relația cu Parlamentul (Bogdan Olteanu), pentru implementarea programelor cu finanțare internațională (Mihai David) și pentru coordonarea secretariatului general al Guvernului (Mihai Voicu).

4. Profilul politic liberal

Doctrina liberală constituită în România după 1989 este o afirmare a principiilor statului de drept și a valorilor pieței. Prima ei sursă o reprezintă programele politice ale partidelor liberale: indiferent că este vorba despre tentația prelungirii tradiției interbelice a PNL, de neoliberalismul civic al PAC sau de liberalismul cu tentă economică radicală al PNLAT/PL 93, programele partidelor care se reclamă de la liberalism au accentuat valorile egalității în fața legii și ale statului minimal. Deși presărate cu ambiguități care trimit fie la conservatorism, fie la socialism¹³, viziunile liberale ale postcomunismului românesc au conturat un optimism social care contrastează puternic cu pesimismul caracteristic societății românești de tranziție. Acest optimism pare să fi avut efecte în plan ideologic, căci este neîndoielnic faptul că doctrina liberală din România a câștigat mult în consistență în decursul ultimului deceniu al secolului 20¹⁴. Este totuși paradoxal să constați că, deși programele politice liberale au mizat pe sincronizarea cu procesele de mondializare și de integrare europeană, nu există politici publice care să fi fost dezvoltate sub sigla PNL sau a altei fracțiuni liberale.

Există, pe de altă parte, suficiente motive pentru a afirma că descrierea PNL ca formațiune liberală este, totuși, relativă: PNL mizează mai degrabă pe auto-identificare decât pe o identitate partizană bazată pe mobilizarea unui tip stabil de electorat sau a unei părți distincte a acestuia; este vorba mai degrabă despre un discurs construit în termeni de legitimare istorică decât despre un discurs legat de prezent; în sfârșit, este vorba despre o formațiune care se plasează până la urmă la centru-dreapta pentru a evita definirea mai riguroasă a propriei identități politice.

La începutul lui 2005, Partidul Național Liberal reunea mai multe sensibilități sau curente: (a) curentul tradiționalist, care mizează pe memoria istorică a PNL și pe politici moderate de intervenție; (b) curentul ultraliberal, inspirat de anarho-capitalismul american și care pledează pentru statul-minimal; (c) curentul social-liberal, rezultat din fuziunea cu APR; (d) curentul popular, rezultat din fuziunea cu gruparea naționalistă UFD, dar și din ambiția de a reprezenta familia populară europeană în România.

Imaginarul politic liberal s-a născut însă sub influența unor surse mult mai numeroase decât programele politice sau volumele redactate de liderii PNL¹⁵,

¹³ Observațiile din acest paragraf datorează foarte mult excelentului dosar intitulat *Partide liberale în România* alcătuit de revista "Polis", 1997, nr. 3 și care conține articolele: Radu Carp, *Neoliberalismul românesc: istorie și neadaptare*, p. 70-83; Alexandra Ionescu & Filon Morar, *Proiectul liberal pentru perioada de tranziție. Cazul PNL și PL 93*, p. 84-92, și Andreea Voicu-Jiquidi, *PAC și neoliberalismul*, p. 93-99.

¹⁴ O ilustrare a acestui fapt este volumul *PNL – Doctrină și programe*, tipărit în 2000.

¹⁵ Radu Câmpeanu, *Cu gândul la țară*, CBC, București, 1995; Mircea Ionescu Quintus, *Liberal din tată-n fiu*, București, Editura Vitruviu, f.l., 1996; Valeriu Stoica, *Puterea, un rău necesar*, București, Editura ALFA, 2002; Valeriu Stoica, *Provocări liberale*, dialoguri cu Dragoș Aligică, București, Editura Humanitas, 2003; Dan A. Lăzărescu, *Introducere în istoria liberalismului european și în istoria Partidului Național Liberal din România*, București, Editura Viitorul Românesc, 1996; Dan A. Lăzărescu, *Confesiuni, dialoguri realizate de Radu Țoancă*,

PAC¹⁶ sau PL 93¹⁷: este vorba despre scrierile cu caracter istoric referitoare la tradiția liberală din România¹⁸, ca și despre antologii ori dicționare ale gândirii liberale românești¹⁹ sau occidentale²⁰; este vorba, de asemenea, despre câteva contribuții academice din domeniul filosofiei politice²¹, despre textele publicate în lunarul „Sfera politică” și în trimestrialul „Polis”, ca și de articolele politice de inspirație liberală²².

5. PNL: lideri, organizații, clientelă electorală și situare concurențială

Dincolo de profilul politic (auto)construit, principalul actor al liberalismului postcomunist din România, PNL, poate fi identificat pe baza mai multor elemente: conducerea partidului, membrii, organizarea structurilor partizane, clientela electorală și situarea în câmpul concurențial al politicii românești.

Conducerea partidului a fost asigurată în perioada postcomunistă de cinci președinți: Radu Câmpeanu (ales la 31 martie 1990); Mircea Ionescu-Quintus (desemnat președinte la Congresul de la Brașov din 26-27 februarie 1993, când i-a avut drept contracandidați pe Radu Câmpeanu și Viorel Cataramă); Valeriu Stoica (devenit președinte al PNL la Congresul extraordinar din 17-18 februarie 2001, când a obținut 509 voturi, față de cele 248 obținute de Călin Popescu-Tăriceanu, cele 179 ale lui Crin Antonescu și cele 11 ale lui Florin Pandelescu); Theodor Stolojan, ales președinte la Congresul extraordinar din 24-25 august 2002 (când a câștigat cu 944 de voturi față de cele 193 obținute de contracandidatul său Ludovic Orban) și retras de la șefia partidului pe 2 octombrie 2004; Călin Popescu-Tăriceanu, ales pe 4 februarie 2005, cu 1.110 voturi pentru și 161 împotrivă, într-o competiție fără contracandidat.

Primii doi președinți ai PNL au făcut parte din „vechea gardă” a partidului, ilustrând dimensiunea „istorică” a PNL. Valeriu Stoica este, dimpotrivă, produsul sistemului politic postcomunist și al birocrăției PNL. Theodor Stolojan este un caz aparte în galeria liderilor PNL: intrat în partid în 2000, el își făcuse apariția pe scena publică zece ani mai devreme, mai întâi ca ministru de finanțe (în al doilea cabinet Roman), apoi ca premier (din septembrie 1991 până în octombrie 1992). Prezidențiabil la alegerile din 2000, Stolojan nu este singurul actor postcomunist care, după eșecul în

Timișoara, Editura Hestia, f.l., 1997. Pentru o analiză a scrierilor lui Câmpeanu, Quintus și Lăzărescu, v. Cristian Preda, *Delirul liberal românesc. Mic dicționar*, București, Editura Polis, 1997, nr. 3, p. 155-158. Vezi și Mircea Ionescu-Quintus, *Ce-ați făcut în ultimii cinci ani?*, București, Editura Mașina de scris, 2004.

¹⁶ Nicolae Manolescu, *Dreptul la normalitate: discursul politic și realitatea*, București, Editura Litera, 1991; Stelian Tănase, *Revoluția ca eșec. Elite & societate*, Iași, Editura Polirom, 1996.

¹⁷ Dinu Patriciu & Horia Rusu, *Capitalismul românesc: un proiect*, București, Editura Omega Press, 1998.

¹⁸ Apostol Stan & Mircea Iosa, *Liberalismul politic în România*, București, Editura Enciclopedică, 1996; Eugen Stănescu, Iulia Stănescu și Gavriil Preda, *Liberalii. O istorie în date, documente și personalități 1875-1947*, Ploiești, Editura Mectis, 1999; Șerban Rădulescu-Zoner (coordonator), Gheorghe Cliveti, Gheorghe Onișoru, Dumitru Șandru & Apostol Stan, *Istoria Partidului Național Liberal*, București, Editura All, 2000.

¹⁹ Ion Ilincioiu, *Doctrina liberală în România*, București, Editura Institutului de Teorie Socială, 1999.

²⁰ Cristian Preda (editor), *Liberalismul*, București, Editura Nemira, 2000 (ediția a doua: București, Editura Humanitas, 2003); Cristian Preda, *Mic dicționar de gândire politică liberală*, București, Editura Humanitas, 2004.

²¹ Aurelian Crăiuțu, *Elogiul libertății. Studii de filosofie politică*, Iași, Editura Polirom, 1998; Adrian-Paul Iliescu, *Liberalismul între succese și iluzii*, București, Editura All, 1998; Cristian Preda, *Le libéralisme du désespoir. Tradition libérale et critique du libéralisme entre 1938 et 1960*, București, Editura Universității din București, 2000.

²² Dintre articolele străne în volum, menționăm: Stelian Tănase, *Șocuri și crize*, București, Editura Staff, 1993; Horia Roman-Patapievici, *Politice*, București, Editura Humanitas, 1996; Cristian Preda, *Tranziție, liberalism și națiune*, București, Editura Nemira, 2001.

competiția pentru funcția supremă, a candidat pentru a obține conducerea unui partid. A mai făcut acest lucru și Ion Iliescu în 1996, dar după ce fusese ales de două ori președinte (în 1990 și în 1992). Cazul lui Stolojan se aseamănă oarecum cu cel al lui Emil Constantinescu: acesta a devenit lider al CDR după ce a eșuat în alegerile prezidențiale din 1992. Există totuși două diferențe între cei doi actori politici: (a) Emil Constantinescu va conduce din toamna lui 1992 o alianță de partide; (b) fostul președinte a devenit lider al CDR după ce reușise intrarea în turul al doilea de scrutin, în timp ce Stolojan nu a reușit în 2000 această performanță. De altfel, în termeni absoluți, Stolojan este departe de a fi fost un candidat prezidențial de talia electorală a lui Constantinescu: în 2000, el a obținut 1.321.420 de voturi, adică 11,78% din total, în vreme ce în 1992 Constantinescu obținea 3.717.006 voturi în turul întâi și 4.645.369 în turul al doilea. Stolojan face parte mai degrabă din categoria de prezidențiabili în care intră Radu Câmpeanu sau Gheorghe Funar, el fiind în 2000 mai slab decât era primul în 1990 (când Câmpeanu obținea 1.529.188 de voturi) și ceva mai puternic decât s-a dovedit a fi Funar în 1996 (când acesta culegea sufragiile a 1.294.388 de alegători)²³. Pe de altă parte, trebuie notat că dintre cei șapte premieri pe care i-a avut România postcomunistă până la sfârșitul lui 2004, doi au fost și lideri de partid în timpul mandatului (Petre Roman și Adrian Năstase), doi nu au fost președinți de partid nici înainte, nici după asumarea șefiei guvernului (Nicolae Văcăroiu, Mugur Isărescu), iar ceilalți trei au condus partide *după* ce au părăsit Palatul Victoriei: Victor Ciorbea a devenit liderul PNȚCD în 2001; Radu Vasile a creat și condus Partidul Popular din România la patru luni după ce a pierdut șefia guvernului; Stolojan a așteptat opt ani până la reintrarea în jocul politic (ca prezidențiabil PNL) și încă doi până la depunerea candidaturii la șefia PNL. Abandonând cursa prezidențială cu 50 de zile înainte de organizarea ei, Stolojan a lăsat locul – ca președinte interimar – unuia dintre vice-președinții partidului, Călin Popescu-Tăriceanu. După ce acesta a devenit premier, a câștigat și șefia PNL.

Din punctul de vedere al *numărului de membri*, PNL pare să fi urmat o evoluție sinuoasă: de la 100.000 de membri declarați la sfârșitul lui ianuarie 1990²⁴, PNL asuma la sfârșitul lui 2002 doar circa 30.000 de membri, așa cum indicau statisticile Internaționalei Liberale (IL) și ale Partidului European al Liberalilor, Democraților și Reformatorilor (ELDR) din Parlamentul de la Strasbourg, structuri federative din care PNL face parte din 1998²⁵; la reînregistrarea formațiunii, impusă de legea partidelor adoptată în ianuarie 2003, PNL s-a prezentat la Tribunal cu 120.115 membri²⁶.

Structura organizației copiază structura administrativă a țării: Partidul Național Liberal este organizat în secții sătești, de cartier sau din localități suburbane (cu minimum 7 membri), în organizații comunale (cu minimum 15 membri), filiale orașenești (cu minimum 31 membri), municipale (cu minimum 51 membri), teritoriale – la nivelul județului sau al sectoarelor municipiului București (cu minimum 300 de membri proveniți din cel puțin 10 organizații). Fiecare nivel este dirijat de un Birou Permanent (local/comunal, orașenesc, județean/de sector, național/central), de o conferință teritorială și de un comitet teritorial. Între 2002 și 2005, la nivel central, alături de Biroul

²³ Pentru analiza participării la alegerile prezidențiale, v. Cristian Preda, *România postcomunistă și România interbelică*, București, Editura Meridiane, 2002, p. 24-25, 57-60.

²⁴ Cf. Sonny Perseil, *op. cit.*, p. 26.

²⁵ Pentru informații, v. www.eldr.org și www.liberal-international.org.

²⁶ Cristian Preda, *Les partis politiques dans le post-communisme roumain*, în Jean-Michel de Waele (édité par), *Les clivages politiques en Europe centrale et orientale*, Bruxelles, Editions de l'Université de Bruxelles, 2004, p. 167-217.

executiv (alcătuit din președinte, 10 membri – din care 5 vicepreședinți – și 4 membri supleanți), organizația era condusă de Congres (Adunarea generală a delegaților membrilor PNL), de Delegația Permanentă (care convoacă Congresul și este alcătuită din președintele PNL, membrii titulari ai Biroului Executiv, președintele Senatului liberal, președintele de onoare al PNL, președintele Tineretului Național Liberal, președinții filialelor teritoriale și președintele Ligii Aleșilor Locali ai PNL) și de Delegația Reprezentanților Naționali (alcătuită din membrii Delegației Permanente, parlamentarii PNL, miniștrii și prefectii PNL, președinții și vicepreședinții liberali ai Consiliilor județene, aleșii PNL care sunt primari ai municipiilor reședință de județ, ai sectoarelor sau al Capitalei, din președinții structurilor care se ocupă de probleme specifice, din cei 8 vicepreședinți, secretarul general al Ligii Aleșilor Locali, membrii de onoare ai PNL și 50 de membri aleși direct de Congres)²⁷. Congresul din februarie 2005 a modificat în mică măsură această structură: locul Biroului executiv a fost luat de Biroul Permanent Central (BPC), alcătuit din președintele PNL, 5 vicepreședinți, 8 membri și 3 supleanți²⁸, iar între BPC și Delegația Permanentă a fost introdus, cu scopul de a „democratiza partidul”, un Comitet Executiv, din care fac parte 13 membri PNL, aleși individual, și nu pe lista președintelui, precum membrii BPC.

Alegătorii PNL nu au în anii nouăzeci un profil distinct de al celorlalte partide de centru-dreapta și sunt foarte diferiți ca număr în județele țării. În termeni absoluți, PNL a trecut de la 879.290 votanți la Cameră și 985.290 la Senat în 1990, la 747.263, respectiv 814.381 în 2000, pentru a cuceri, prin alianța cu democrații, circa 1,5 milioane de voturi la alegerile locale din 2004 și peste 3,2 milioane de voturi la alegerile generale din toamna aceluiași an. Pentru a pune în evidență sporul de voturi adus de alierea cu PD, tabelul 6 compară, județ cu județ, procentele obținute de PNL în 2000 și voturile câștigate de Alianța D. A. patru ani mai târziu.

Dacă în 2000 scorurile sub 2,5% ale PNL erau obținute în județe dominate autoritar de Uniunea Democrată a Maghiarilor din România (UDMR), iar cele de peste 10% în centre urbane de tradiție protestatară, în rest liberalii se bazau pe bazine electorale relativ omogene: câte 10 județe de 2,5-5% și respectiv de 7,5-10% au „susținut” o majoritate de 17 zone unde PNL avea 5-7,5%. Situația electorală se afla în perfect acord cu construcția formațiunii, care a optat pentru formula unui partid de cadre: așa cum stă scris într-un document intern²⁹, PNL nu a derulat campanii de recrutare, mulțumindu-se să „vâneze” tineri, în special studenți, ca și persoane cu notorietate publică (staruri media, sportivi, VIP-uri locale, persoane cu educație înaltă). În 2004, alierea cu PD a multiplicat scorul în medie de aproape cinci ori, în unele circumscripții precum Buzău sau Gorj, creșterea fiind chiar de 900%.

²⁷ Cf. *Statutul Partidului Național Liberal* aprobat la Congresul Extraordinar din 26 iulie 2002 (www.pnl.ro). Pentru comparație, v. și *Statutul Partidului Național Liberal* aprobat de către Congresul PNL din 17-18 februarie 2001 și modificat de către Congresul extraordinar al PNL din 19 ianuarie 2002.

²⁸ Astfel, Biroul Permanent Central este alcătuit în februarie 2005 din Călin Popescu-Tăriceanu (președinte), Mona Muscă, Gheorghe Flutur, Dan Radu Rușanu, Puiu Hașotti, Teodor Meleșcanu (vicepreședinți), Eugen Nicolăescu, Adrian Iorgulescu, Mihai Voicu, Titus Ghorghiof, Cristian Boureanu, Raluca Tătărcan, Cristian David, Ionuț Popescu (membri) și Adrian Cioroianu, Mircea Cintează și Mihai Răzvan Ungureanu (supleanți).

²⁹ Document intitulat „Internal rules that regulate the organization of the PNL” și procurat grație bunăvoinței lui Bogdan Chirițoiu.

Tabelul 6
Scoruri la alegerile din 2000 și 2004

Județ	PNL 2000	D. A. 2004	Județ	PNL 2000	D. A. 2004
Alba	6,95	34,23	Hunedoara	8,03	28,85
Arad	7,64	34,09	Ialomița	6,91	26,90
Argeș	4,88	31,77	Iași	5,34	31,78
Bacău	5,40	28,39	Ilfov	8,75	33,18
Bihor	6,30	29,31	Maramureș	7,24	26,78
Bistrița	6,70	30,97	Mehedinți	5,32	27,39
Botoșani	4,64	20,60	Mureș	4,96	16,07
Brașov	10,76	42,10	Neamț	5,90	32,57
Brăila	6,32	27,75	Olt	2,97	23,75
Buzău	3,41	28,38	Prahova	9,40	35,93
Caraș	7,42	32,94	Satu Mare	9,11	19,40
Călărași	4,14	28,37	Sălaj	9,47	22,06
Cluj	4,83	31,18	Sibiu	7,00	39,02
Constanța	9,82	35,69	Suceava	6,17	35,46
Covasna	2,46	7,93	Teleorman	9,13	26,99
Dâmbovița	6,28	30,93	Timiș	14,30	35,64
Dolj	5,27	31,57	Tulcea	7,84	30,22
Galăț	7,07	30,55	Vaslui	4,79	24,79
Giurgiu	4,31	23,93	Vâlcea	6,14	26,67
Gorj	2,69	22,77	Vrancea	9,28	29,50
Harghita	1,88	3,86	București	8,82	47,56

Situația concurențială pe care a avut-o de înfruntat Partidul Național Liberal în intervalul 1990-2005 trebuie judecată dintr-o triplă perspectivă: este vorba, mai întâi, despre concurența familiilor partizane românești; în al doilea rând, trebuie ținut seama de relațiile PNL cu celelalte grupări liberale, ca și cu celelalte partide de centru-dreapta din România; în fine, trebuie luate în seamă viziunile partidelor despre relația majorităților parlamentare cu coalițiile guvernamentale.

Concurența familiilor partizane poate fi urmărită cel mai bine plecând de la evoluția electorală postcomunistă din România, așa cum a fost descrisă aceasta de cele cinci scrutinuri. Tabelul 7 înfățișează performanțele electorale ale celor nouă familii politice tipice pentru țările din Europa Centrală și Orientală după căderea regimurilor comuniste³⁰.

³⁰ Am reluat aici categoriile familiilor partizane definite de Christian Vandermotten și Pablo Medina Lockhart în articolul *La géographie électorale de l'Europe centre-orientale*, în Jean-Michel de Waele (édité par), *Partis politiques et démocraties en Europe Centrale et Orientale*, Bruxelles, Editions de l'Université de Bruxelles, 2002, p. 17-34 și le-am aplicat la cazul românesc. Rezultatele din tabel sunt cele de la alegerile pentru Camera Deputaților. Asteriscul indică faptul că scorul a fost dedus din ponderea mandatelor obținute de către partide în cadrul unor coaliții, atunci când aceste partide și-au format grupuri parlamentare distincte după alegeri (acesta e, de pildă, motivul pentru care PDSR este tratat în 2000 ca un singur actor, deși era o coaliție PDSR-PUR-PSDR, în vreme ce PSD și PUR sunt tratate separat în 2004, deși au intrat în Parlament reunite în Uniunea națională PSD+PUR) sau atunci când, fără a avea un grup distinct după alegeri, mai multe partide de aceeași sensibilitate politică au făcut parte din aceeași alianță electorală (acesta fiind, de pildă, motivul pentru care PAC, PNLAT și PNLCD sunt separate în 1992).

Tabelul 7
Scorurile electorale ale familiilor politice din România postcomunistă

	1990	1992	1996	2000	2004	Medie
Ecologiști	2,62 (MER) 1,69 (PER)	0,98 (PER)* 2,25 (MER)	1,24 (PER)* 0,25 (FER)*	0,84 (PER)	0,72 (FER)	2,12
	4,31	3,23	1,49	0,84	0,72	
Comuniști & extrema stângă	0,38 (PDM)	3,04 (PSM)	2,29 (PS) 2,15 (PSM) 1,73 (PSMR)	0,71 (PSM) 0,48 (PMR)	0,44 (PSU) 0,35 (PMR) 0,25 (PAS) 0,28 (PSR)	2,42
	0,38	3,04	6,17	1,19	1,32	
Agrarieni minimaliști	1,83 (PDAR)	2,99 (PDAR) 0,45 (PNT)	0,84 (PNT)	0,43 (PNT)	0	1,31
	1,83	3,44	0,84	0,43	0	
Social- democrați	66,31 (FSN) 1,05 (PSDR) 0,53 (PSDR)	27,72 (FDSN) 2,40 (PSDR)* 10,19 (FSN) 0,87 (PSDR)	21,52 (PDSR) 10,48 (PD)* 2,44 (PSDR)*	36,61 (PDSR) 7,03 (PD)	31,4 (PSD)* 13,49 (PD)* 0,78 (FD) 0,21 (PND) 0,2 (PSDCTP)	46,62
	67,89	41,18	34,44	43,64	46,08	
Liberali și conservatori maximaliști și moderniști	6,41 (PNL) 0,27 (ULB) 0,15 (PLLR)	3,12 (PAC)* 2,64 (PNLAT)* 2,63 (PNL) 0,72 (PNLCD)* 0,58 (NPL) 0,51 (ULB)	6,18 (PNL)* 1,24 (PNLCD)* 1,57 (ANL) 0,79 (ANLE) 0,08 (PLC)	6,89 (PNL) 4,07 (APR) 1,40 (PNLC) 0,45 (PLDR) 0,03 (ULB)	17,99 (PNL)*	11,54
	6,83	10,20	9,86	12,84	17,99	
Agrarieni, creștini populiști și/sau dreapta identitară	2,56 (PNȚCD)	10,01 (PNȚCD)*	20,51 (PNȚCD)* 0,74 (PAR)*	5,04 (CDR 2000)	1,86 (PNȚCD) 0,47 (AP) 0,32 (URR)	8,30
	2,56	10,01	21,25	5,04	2,65	
Național- populiști pe bază etnică sau religioasă, extrema dreaptă	2,12 (PUNR)	7,72 (PUNR) 3,89 (PRM)	4,46 (PRM) 4,35 (PUNR)	19,48 (PRM) 1,38 (PAN)	12,99 (PRM) 2,24 (PNG) 0,52 (PUNR) 0,27 (PNDC)	11,88
	2,12	11,61	8,81	20,86	16,02	
Apărători ai unor interese particulare, diverse	0,48 (GDC) 0,34 (PLS) 0,32 (PRNR) 0,32 (PTLDR)	1,63 (PR) 0,73 (SND)	1,44 (PPR) 0,87 (GDC)	0,66 (PPR)	5,2 (PUR)* 0,18 (APCD) 0,16 (PTD) 0,18 (alții)	2,48
	1,46	2,36	2,31	0,66	5,72	
Minorități	7,23 (UDMR) 0,99 (alții)	7,46 (UDMR) 1,43 (alții)	6,63 (UDMR) 1,71 (alții)	6,80 (UDMR) 2,57 (alții)	6,19 (UDMR) 2,88 (alții)	8,78
	8,22	8,89	8,34	9,37	9,07	

Așa cum se observă cu ușurință, liberalii fac parte din grupul de patru familii politice care gravitează în jurul scorului mediu de 10%, fiecare dintre acestea concurând familia social-democrată dominantă care deține circa 47% din opțiunile electorale.

Aceste medii nu spun însă mare lucru, dacă nu luăm în seamă două alte elemente. Primul dintre acestea este concurența internă care a afectat nu numai familia liberală, ci

și pe cea social-democrată: astfel, disputa PD-FDSN din anii 1992-1996 sau cea dintre PD și PSD au „divizat” scorul social-democraților, creând un raport destul de dezechilibrat între un PD care evoluează între 7 și 13% și un FDSN/PDSR/PSD care a evoluat între 20 și 35%. În schimb, în interiorul familiei proprii, PNL a dominat destul de autoritar situația, cu excepția anului 1992, când două dintre fracțiunile liberale concurente grupate în CDR au obținut intrarea în Parlament. În 2000, PNL-ul a fost în schimb contestat, dintr-o perspectivă vag social-liberală, de APR la alegerile locale din iunie, dar – după o negociere cu acest partid, eșuată însă în vara dinaintea legislativelor și prezidențialelor – liberalii au obținut asupra concurenților un avans de circa 3%, care le-a permis să intre în Parlament (în timp ce adversarii lor pierdeau partida). În 2004, PNL nu mai are un concurent veritabil în zona de centru-dreapta, PNȚCD ratând pentru a doua oară consecutiv intrarea în Parlament.

Un ultim element-cheie care trebuie luat în seamă pentru a plasa PNL în jocul politic post-decembrist ține de particularitățile configurării sistemului politic românesc. Spre deosebire de alegerile din 1990, când victoria FSN a creat o majoritate parlamentară confortabilă, celelalte alegeri postcomuniste au configurat ceea ce Douglas Rae numea „minorități naturale”³¹, impunând negocierea majorităților parlamentare. Pe de altă parte, din 1992 până în prezent, s-au conturat două viziuni despre relația Parlament-guvern: (a) prima dintre ele este formula guvernării minoritare, care a fost asumată de FDSN în perioada 1992-1996 (cu o întrerupere în 1995) și de către PSD după alegerile din 2000, guvernele Văcăroiu și Năstase bazându-se pe „patrulaterul roșu” (FDSN, PRM, PSM, PUNR), respectiv, după 2000, pe alianța parlamentară cu UDMR și pe alianța parlamentară și guvernamentală cu Partidul Umanist din România (până în iulie 2003); (b) cea de-a doua viziune este formula guvernării consensuale, în care cabinetul are exact aceeași compoziție ca și majoritatea parlamentară: așa au fost coalițiile CDR-USD-UDMR în intervalul 1996-2000 și coaliția PNL-PD-UDMR-PUR după alegerile din 2004. Celor două viziuni le corespund percepții diferite asupra participării la alegeri: într-un sistem politic bazat pe un mod de scrutin proporțional cum este cel românesc, primei viziuni îi corespunde strategia participării electorale pe liste proprii în ideea câștigării unei majorități relative care poate asigura poziția dominantă în negocierea coaliției parlamentare; cea de-a doua viziune este legată de strategia consensualistă a constituirii unei largi alianțe pre-electorale, destinate să anticipeze formula unui cabinet majoritar. În 1992, PNL a optat în alegeri nu atât pentru una dintre cele două formule, cât pentru refuzul violent al celei de-a doua și a ratat intrarea în legislativ; în 1996, același partid a îmbrățișat soluția consensualistă CDR, obținând astfel nu doar intrarea în Parlament, ci și prezența semnificativă în guvern; în 2000, PNL a refuzat din nou formula consensului lărgit, mizând totuși în timpul negocierilor cu APR pe un scor de 33-35%, care ar fi condus la constituirea unui pol susceptibil să secrete un cabinet minoritar; după alegeri, care i-au adus o performanță electorală modestă, PNL a fost tentat de susținerea cabinetului minoritar Năstase, încheind un protocol cu PSD pe 27 decembrie 2000, protocol la care a renunțat pe 11 mai 2001; în sfârșit, în 2004, PNL a mizat pe o alianță restrânsă cu democrații, reușita celor doi parteneri fiind impusă până la urmă de victoria în cursa prezidențială a lui Traian Băsescu și, după ruperea alianței electorale PSD+PUR, de negocierea unei guvernări cvadripartide.

³¹ Douglas Rae, *The Political Consequences of Electoral Laws*, New Haven, Yale University Press, 1967, p. 74-77.

În loc de concluzie

Evoluția liberalismului românesc din 1989 în 2005 est sinuoasă. De la fragmentare la unificare, de la postura de partid extra-parlamentar între 1992 și 1996 la principala formațiune a guvernului în 2005, de la acordul cu partidele istorice la cooperarea cu PD, una din fracțiunile desprinse din Frontul Salvării Naționale, PNL a fost un partid al circumstanțelor. Adică, în fond, un partid al tranziției. Iată de ce evoluția sa nu este semnificativă doar pentru liberalism, ci și pentru întreaga societate românească de după căderea comunismului.

ANEXĂ**Cronologie liberală (1990-2005)³²**

- 15 ianuarie 1990:** înregistrarea oficială la Tribunalul Municipiului București (TMB) a Partidului Național Liberal (PNL).
- 23 ianuarie 1990:** este creat Partidul Socialist Liberal (PSL), condus de Nicolae Cerveni.
- martie 1990:** crearea Uniunii Liberale Brătianu (ULB), condusă de Ion I. Brătianu.
- 31 martie 1990:** primul Congres al PNL îl alege pe Radu Câmpeanu președinte.
- 9 aprilie 1990:** PNL semnează cu celelalte două partide istorice, Partidul Național Țărănesc Creștin-Democrat (PNȚCD) și Partidul Social-Democrat din România (PSDR) o declarație de sprijin reciproc.
- 20 mai 1990:** PNL și ULB participă pe liste separate la primele alegeri postcomuniste, iar Radu Câmpeanu este candidatul PNL la prezidențiale.
- 23 iulie 1990:** formarea Partidului Național Liberal Aripa Tânără (PNLAT) din tinerii peneliști excluși din partid pe 12 iulie 1990 (Dinu Patriciu, Horia Rusu, Călin Popescu-Tăriceanu, Andrei Chiliman, Viorel Cataramă).
- octombrie 1990:** PSL fuzionează cu PNL.
- 15 decembrie 1990:** PNL aderă la Convenția Națională pentru Instaurarea Democrației (CNID), alături de PNȚCD, PSDR, Uniunea Democratică a Maghiarilor din România (UDMR) și Partidul Ecologist din România (PER).
- aprilie 1991:** PNLAT se aliază cu Frontul Salvării Naționale (FSN), Partidul Democrat Agrar din România (PDAR) și Mișcarea Ecologistă din România (MER) în jurul programului „Carta pentru reformă și democrație”.
- 30 aprilie 1991:** Mihnea Marmeliuc (PNL) și Dinu Patriciu (PNLAT) intră în guvernul Roman.

³² Pentru alcătuirea cronologiei au fost folosite următoarele surse: Domnița Ștefănescu, *Cinci ani din istoria României. O cronologie a evenimentelor decembrie 1989-decembrie 1994*, București, Editura Mașina de Scris, 1995; Domnița Ștefănescu, *Doi ani din istoria României. O cronologie a evenimentelor ianuarie 1995-ianuarie 1997*, București, Editura Mașina de Scris, 1998; Sonny Perseil, *Liberal la plural*, București, Editura Libertés, 2000; Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Enciclopedia de istorie a României*, București, Editura Meronia, 2000; Cristian Preda (coord.), *România politică în 2001*, București, Editura Nemira, 2002; Stan Stoica, *Dicționarul Partidelor Politice din România (1989-2004)*, ediția a IV-a, București, Editura Meronia, 2004; Stan Stoica, *România 1989-2002. O istorie cronologică*, București, Editura Meronia, 2002. V. de asemenea cronologiile vieții politice interne publicate în perioada 2001-2004 în *Studia politica. Romanian Political Science Review*.

- 5-7 iulie 1991:** la primul Congres al Alianței Civice (formată pe 6 noiembrie 1990), se creează Partidul Alianței Civice (PAC), condus de Nicolae Manolescu, Stelian Tănase, Alexandru Popovici și Nicolae Constantinescu și care va fi oficializat la 1 august 1991.
- 16 octombrie 1991:** Mircea Ionescu-Quintus, George Danielescu și Emil Tokacs (toți trei PNL) intră în guvernul Stolojan.
- 26 noiembrie 1991:** partidele din CNID și câteva formațiuni civice constituie Convenția Democratică din România (CDR).
- ianuarie 1992:** PAC devine membru al CDR.
- 11 aprilie 1992:** PNL se retrage din CDR.
- 29 aprilie 1992:** apare Partidul Național Liberal – Convenția Democratică (PNLCD), care îi grupează pe membrii PNL ce vor să rămână în cadrul CDR, noul partid fiind condus de Nicolae Cervei, Dinu Zamfirescu și Vintilă Brătianu.
- 30-31 mai 1992:** Congresul PNLAT decide să participe la alegeri în cadrul CDR și își desemnează Comitetul Director (Horia Rusu, Viorel Cataramă, Călin Popescu Tăriceanu, Dinu Patriciu, Raymond Luca, Radu Boroianu, Daniela Crăsnaru, Gheorghe Toduț).
- iunie 1992:** PNL absoarbe Partidul Țărănesc Republican.
- 23 iulie 1992:** este înregistrat Noul Partid Liberal (NPL), format prin desprinderea din PNLAT a celor care refuză integrarea în CDR (Viorel Cataramă, Radu Boroianu, Andrei Chiliman, Radu Cojocaru, Călin Popescu-Tăriceanu).
- 27 septembrie 1992:** la al doilea scrutin postdecembrist, PNL participă pe liste proprii, ca și NPL și ULB (toate trei ratând intrarea în Camere), în timp ce PNLCD, PAC și PNLAT sunt membre ale CDR (alături de PNȚCD, Partidul Ecologist din România, PSDR și mai multe asociații civice) și susțin candidatura lui Emil Constantinescu la președinție.
- 9 noiembrie 1992:** se constituie Grupul pentru Reformă Morală și Politică (GRMP) în cadrul PNL (Ioana Brătianu, Constantin-Bălăceanu Stolnici, Nicolae Enescu, Radu Stroe și Valeriu Stoica) care contestă președinția lui Câmpeanu.
- 9 noiembrie 1992:** Radu Câmpeanu anunță fuziunea PNL-NPL și cere unificarea mișcării liberale.
- 2 decembrie 1992:** Radu Stroe și Valeriu Stoica sunt excluși din PNL.
- 19-20 februarie 1993:** Congresul de constituire a Partidului Liberal 93 (PL 93), prin unificarea PNLAT cu GRMP (desprins între timp din PNL) și cu un grup din PNLCD, condus de Vintilă Brătianu; liderii noului partid (Horia Rusu, C. Bălăceanu-Stolnici, Dinu Patriciu, Valeriu Stoica, Ludovic Orban, Raymond Luca, Dinu Zamfirescu, Sorin Pantiș) consideră constituirea PL 93 un prim moment al unificării liberale.
- 26-27 februarie 1993:** Congresul PNL de la Brașov ratifică fuziunea PNL-NPL și îl alege pe Mircea Ionescu-Quintus președinte.
- 29 martie 1993:** Stelian Tănase, Călin Anastasiu, Dan Grigore și Emil Tokacs demisionează din PAC și formează Grupul civic liberal.
- 23-25 aprilie 1993:** la Congresul său, PAC se definește ca neoliberal.
- 2 iulie 1993:** Consiliul Național al PL 93 hotărăște absorbția Grupului Civic liberal.
- noiembrie 1993:** crearea Clubului Liberal I. G. Duca, suport pentru Radu Câmpeanu în sânul PNL.
- 7 decembrie 1993:** PNL îl decede din toate funcțiile pe Radu Câmpeanu, pentru nerespectarea deciziilor partidului.

- 5 februarie 1994:** sunt convocate simultan, la Braşov şi Bucureşti, două Congrese ale PNL (aripa Quintus şi aripa Câmpeanu) care-şi dispută legalitatea constituirii.
- 5 februarie 1994:** Consiliul naţional al PL 93 îl realege pe Horia Rusu preşedinte executiv, Vintilă Brătianu părăsind însă partidul căruia îi reproşează lentoarea cu care abordează unificarea liberală.
- 21 iulie 1994:** PNL şi PAC constituie Alianţa Civic Liberală „Liberalii”, pentru a pregăti revenirea PNL în CDR.
- 17 octombrie 1994:** patru deputaţi PL 93 (Sabin Ivan, Maria Ţeţu, Alexandru Popovici şi Dumitru Căluianu) se înscriu în PNLCD.
- 21 octombrie 1994:** TMB dă câştig de cauză grupării Quintus în disputa statutară asupra PNL.
- 20 decembrie 1994:** Consiliul CDR aprobă reintegrarea PNL în alianţă.
- 28 decembrie 1994:** PAC, PNL, PL 93 şi PNLCD semnează Protocolul de constituire a unei noi Alianţe Civic Liberale (ACL), pentru unificarea mişcării liberale şi crearea unui singur partid liberal în CDR până la 31 mai 1995.
- 17 februarie 1995:** PAC, PL 93 şi PNL-CD vor participa la alegeri a partidelor din CDR pe liste separate.
- 7 martie 1995:** PNL Câmpeanu este înregistrat la Tribunalul Municipiului Bucureşti.
- 11 martie 1995:** PL 93 decide retragerea din CDR, motiv pentru care 9 deputaţi părăsesc partidul.
- 12 martie 1995:** PAC hotărăşte părăsirea CDR.
- 15 martie 1995:** ULB, Partidul România Mare (condus de Corneliu Vadim Tudor) şi Partidul Român pentru Noua Societate (condus de Victor Voichiţă) constituie Partida Naţională, o alianţă care se va destrăma înainte de a acţiona.
- 22 martie 1995:** PNL şi PNLCD declară ACL caducă.
- 25 martie 1995:** la primul Congres al PNLCD, Nicolae Cerveni este ales preşedinte al acestei formaţiuni.
- 30 martie 1995:** PL 93, PNL şi PNLCD consideră protocolul ACL eliminat prin desuetudine.
- 4-5 mai 1995:** al doilea Congres al PAC constată criza de identitate a partidului.
- 13 mai 1995:** mai mulţi foşti membri PAC, PNLCD şi PL 93 favorabili integrării în CDR (Dan Căpăţână, Mona Muscă, Alexandru Paleologu, Şerban Rădulescu-Zoner, Sorin Pantiş, Crin Antonescu, Stelian Tănase, Octavian Bot, Dumitru Căluianu, Maria Ţeţu, Horia Paşcu, Adrian Popescu-Necşeşti) intră în PNL, care are din acest moment 12 parlamentari, deşi la alegerile din 1992 nu trecuse pragul electoral.
- septembrie 1995:** PNL Câmpeanu îi pierde pe Radu Ciuceanu şi Sorin Botnaru, care vor fonda Partidul Liberal Creştin.
- 7 iulie 1996:** PAC şi PL 93 semnează protocolul de constituire a Alianţei Naţional Liberale (ANL) pentru a participa pe liste comune la legislative şi a susţine un candidat unic la preşedinţie.
- 1 august 1996:** PNL Câmpeanu, Uniunea Liberală Brătianu şi Partidul Ecologiştilor (Eduard Victor Gugui) formează Alianţa Naţional-Liberală Ecologistă (ANLE), după refuzul ANL de a-i integra.
- 11 august 1996:** Nicolae Manolescu este desemnat candidat al ANL la preşedinţie.
- 13 august 1996:** PNL-ului i se repartizează 40, iar PNLCD-ului 10 locuri pe listele comune ale CDR (faţă de 100 pentru PNLCD, 7-PER, 6-AFDPR, 5-Partidul Alternativa

- României, 4-Alianța Civică, 3-FER, 3-Asociația „21 Decembrie” și 3-Solidaritatea Universitară).
- 26 august 1996:** ANL și Uniunea Democrată de Centru încheie un Pact de responsabilitate politică.
- 4 septembrie 1996:** ANL și Uniunea Social Democrată (formată din PD și PSDR) încheie un acord prin care se recunosc reciproc ca „partener preferat”.
- 3 noiembrie 1996:** la alegerile legislative, ANL și ANLE ratează intrarea în camere, în timp ce PNL și PNLCD câștigă în cadrul CDR (împreună cu PNȚCD, FER, MER, PAR, AC), alegerile; Nicolae Manolescu (ANL) și Radu Câmpeanu (ANLE) ocupă locul 8, respectiv 12 în cursa prezidențială.
- decembrie 1996:** PNLCD, PNL Câmpeanu și PL 93 formează Uniunea Națională Liberală (UNL) în vederea unificării.
- februarie 1997:** PNLCD absoarbe Partidul Unității Democratice (condus de Nicu Stăncescu).
- 16-17 mai 1997:** Congresul PNL îl realege pe Mircea Ionescu-Quintus președinte.
- 14 iunie 1997:** PL 93 și fracțiunea PNLCD condusă de Niculae Cerveni fuzionează, ca prim pas în unificarea liberală.
- iunie 1997:** fracțiunea din PNLCD condusă de Alexandru Popovici și Sorin Stănescu se integrează în PNL.
- 28 octombrie 1997:** fuziunea PL 93-PNLCD Cerveni este înscrisă la TMB sub numele Partidul Liberal (PL).
- noiembrie 1997:** PL este exclus din CDR.
- 13 decembrie 1997:** PL lansează Manifestul Liberal, în ideea constituirii unei federații liberale.
- 28 februarie 1998:** PNL și PAC decid să fuzioneze.
- 6 martie 1998:** se constituie Federația Liberală, alcătuită din PL, PNL Câmpeanu și Partidul Liberal Creștin (condus de Radu Ciuceanu).
- 21 martie 1998:** constatând eșecul Federației, PL decide fuziunea prin absorbție de către PNL (aprobată de Consiliul Național al PNL pe 4 iulie 1998).
- 28 martie 1998:** Congresul extraordinar al PNL ratifică fuziunea cu PAC.
- mai 1998:** grupul Cerveni din PL se definește ca Partidul Liberal Român (PLR).
- 7 septembrie 1998:** TMB admite cererea de fuziune PL-PNL (decizia rămâne definitivă pe 17 septembrie 1998, după judecarea contestației depuse de Niculae Cerveni).
- 18 februarie 2000:** PNȚCD și PNL cad de acord să participe pe liste separate la alegerile locale, pe liste comune la legislative și să susțină un singur candidat la președinție.
- 12 iulie 2000:** PNL decide să participe singur la legislative și să aibă un candidat propriu la președinție.
- 18 august 2000:** Theodor Stolojan este desemnat în cadrul unui Congres Extraordinar al PNL candidatul acestui partid la președinție, după eșecul negocierilor PNL cu Alianța pentru România (APR) în vederea alegerilor legislative și prezidențiale.
- 26 noiembrie 2000:** PNL, PNLC, ULB și Partidul Liberal Democrat Român (PLDR, fondat de Niculae Cerveni) participă pe liste proprii la alegerile legislative; candidații PNL (Theodor Stolojan) și respectiv PLDR (Niculae Cerveni) ocupă locul 3, respectiv locul 12 în cursa prezidențială.
- 27 decembrie 2000:** PNL semnează un protocol de colaborare cu PDSR, care prevede susținerea cabinetului minoritar Năstase.

- 17-18 februarie 2001:** Congresul Extraordinar al PNL îl alege pe Valeriu Stoica președinte al partidului.
- 17-18 martie 2001:** la Congresul APR, Teodor Meleșcanu este ales președinte (cu 665 voturi din 680 exprimate), iar partidul își redefinește orientarea, trecând de la social-democrație la social-liberalism.
- 11 mai 2001:** Delegația Permanentă a PNL decide ruperea protocolului de colaborare cu PDSR.
- 9 iunie 2001:** Alianța pentru România (APR) lansează un manifest politic care reafirmă identitatea sa social-liberală.
- 27 august 2001:** Partidul Umanist din România (creat la 18 decembrie 1991) decide să își adauge la nume expresia „Social-Liberal”, ca un semn al doctrinei sale.
- 28 august 2001:** Traian Băsescu respinge propunerea de alianță făcută Partidului Democrat de APR, propunând în schimb fuziunea prin absorbție a APR în PD.
- 15 septembrie 2001:** Valeriu Stoica propune PUR fuziunea prin absorbție în PNL, cu condiția ca PUR să părăsească guvernarea Năstase.
- 21 septembrie 2001:** PNL și APR stabilesc să fuzioneze până la 30 iunie 2002.
- 17 noiembrie 2001:** Delegația Permanentă a APR validează protocolul de fuziune cu PNL.
- 24 noiembrie 2001:** Delegația Permanentă a PNL aprobă protocolul de fuziune cu PNL.
- 19 ianuarie 2002:** are loc Congresul de fuziune prin absorbție a APR de către PNL.
- 8 martie 2002:** Niculae Cerveni anunță fuziunea Partidului Liberal Democrat Român cu Partidul România Mare.
- 14 martie 2002:** Partidul Liberal Democrat Român refuză să valideze fuziunea cu PRM, iar vicepreședintele PRM Corneliu Ciontu confirmă adeziunea lui Niculae Cerveni la partidul condus de Vadim Tudor.
- 11 iulie 2002:** contestat de mai multe grupuri din partid, președintele PNL Valeriu Stoica își depune mandatul și anunță că nu va mai candida la viitorul Congres Extraordinar al PNL.
- 24-25 august 2002:** Congresul Extraordinar al PNL îl alege pe Theodor Stolojan în funcția de președinte al partidului.
- 6 și 13 februarie 2003:** PNL și PD semnează acorduri de cooperare parlamentară la Camera deputaților și, respectiv, la Senat.
- 17 februarie 2003:** PNL se reînscrisse la Tribunal, în baza noii legi a partidelor, declarând 120.115 membri.
- 19 aprilie 2003:** are loc congresul de fuziune dintre PNL și UFD (fuziune înregistrată la Tribunal pe 13 mai).
- 18 iunie 2003:** încep negocierile tehnice dintre PNL și PD, în vederea constituirii unei alianțe.
- 29 august 2003:** Conferința națională a PD aprobă realizarea unei alianțe cu PNL.
- 28 septembrie 2003:** Theodor Stolojan și Traian Băsescu semnează protocolul de creare a Alianței Dreptate și Adevăr, adoptat în unanimitate de delegații PD și cu cinci voturi împotriva și trei abțineri de delegații PNL.
- 20 octombrie 2003:** fuziunea dintre PNL și PNL Câmpeanu este înregistrată la Tribunal.
- 5 februarie 2004:** membrii Delegației Reprezentanților Naționali ai PNL îl desemnează pe Theodor Stolojan candidat la președinție, după ce, în decembrie, democrații votaseră aceeași soluție.

- 8 aprilie 2004:** Alianța Dreptate și Adevăr PNL-PD este înscrisă în Registrul partidelor politice, după o serie de refuzuri ale Tribunalului București (primul datănd din 24 octombrie 2003).
- 6 și 20 iunie 2004:** la alegerile locale, cu excepția Bucureștiului și a Clujului, PNL și PD participă cu liste și candidaturi separate.
- 15 iulie 2004:** Valeriu Stoica lansează proiectul fuziunii dintre PNL și PD.
- 26 iulie 2004:** PNL și PD decid cota de reprezentare pe listele comune la alegerile legislative (1,3 candidați PNL la un candidat PD).
- 5 septembrie 2004:** PUR-SL decide să încheie o alianță electorală cu PSD (sub numele Uniunea Națională PSD+PUR), refuzând astfel oferta de colaborare cu Alianța D. A. PNL-PD.
- 2 octombrie 2004:** Theodor Stolojan își anunță retragerea din cursa prezidențială și de la șefia PNL. Noul candidat la prezidențiale al Alianței D. A. va fi Traian Băsescu, iar președinte interimar al PNL este desemnat Călin-Popescu-Tăriceanu.
- 28 noiembrie 2004:** Alianța D. A. obține locul al doilea la alegerile legislative.
- 12 decembrie 2004:** Candidatul Alianței D. A. la alegerile prezidențiale, Traian Băsescu, îl înfrânge în turul al doilea de scrutin pe Adrian Năstase.
- 28 decembrie 2004:** Parlamentul dă votul său de încredere (cu 265 voturi pentru din cei 465 de deputați și senatori prezenți) primului guvern postcomunist, condus de un membru al PNL (Călin Popescu-Tăriceanu).
- 4 februarie 2005:** Călin Popescu-Tăriceanu este ales președinte al PNL, cu 1110 voturi pentru, 161 împotriva și 25 de abțineri.